

REALIZAREA STILISTICO-SINTACTICĂ A SUBORDONATEI SUBIECTIVE ÎN LIMBA ROMÂNĂ VECHE

Bianca-Daniela POP*

STYLISTIC-SYNTACTIC REALIZATIONS OF THE SUBJECT CLAUSE IN THE OLD ROMANIAN LANGUAGE

Abstract: The purpose of the present article is to investigate the stylistic-syntactic realization of the subject subordinate clause, be it pronominal or conjunctive, in old Romanian, in order to highlight some structure peculiarities which had been abandoned or had undergone considerable constraints in the current language, and, thus, referring both to regent elements and relational elements recorded in the analysed corpus: one of the Moldavian chronicles from the 18th century - The Chronicle of the Country of Moldavia - written by Ion Neculce between 1733 - 1745.

Key-words: *subordinate subject clause, syntax, Old Romanian, regent, pronominal, conjunctive, topical*

1. Introducere

Lucrarea de față tratează realizarea *stilistico-sintactică* a propoziției subordonate subiective în cadrul cronicii moldovenești *Letopisețul Țării Moldovei*, scrisă de Ion Neculce în perioada 1733-1745¹, întrucât „sintaxa este o stilistică intelectuală, iar stilistica este o sintaxă afectivă” (Iordan, 1975: 20), între cele două existând un raport de determinare și de intercondiționare (Diaconescu, 1995: 53).

Rodica Nagy definește propoziția subordonată subiectivă drept „propoziția secundară care corespunde semantic unui subiect și determină un verb, un adverb etc. insuficient semantic și gramatical, ce funcționează, în mod obișnuit, ca predicat al unei propoziții monomembre insuficiente și care, fiind în propoziția principală, este și regentul ei” (2005: 165-166).

* Prof., Colegiul Tehnic „Aurel Vlaicu”, str. Dr. Victor Babeș, Baia Mare, Maramureș (bianca.koposciuc@yahoo.com)

¹ Opera literară *Letopisețul Țării Moldovei*, de Ion Neculce, este reprezentativă pentru secolul al XVIII-lea, în cadrul acesteia cronicarul așezând și 42 de legende istorice, pe care le-a intitulat *O samă de cuvinte*. Autorul a fost în permanență o sursă de inspirație pentru alți scriitori, fapt care se datorează talentului său excepțional de povestitor, întrucât nu doar a scris, ci a creat în limbă. Astfel că, prin însuși caracterul arhaic, dar firesc al discursului, opera lui Ion Neculce constituie o piatră de temelie pentru formarea limbii române literare.

Așadar, înscrisă în categoria subordonatelor necircumstanțiale, subiectiva este propoziția care îndeplinește, în planul frazei, funcția subiectului gramatical. Există două categorii de astfel de propoziții diferențiate atât formal, prin marca poziției și prin mărcile introductive, cât și semantic, prin conținutul pe care îl exprimă.

În ceea ce privește schimbările de topică, în limba veche, ale subiectivei, se remarcă prezența unor fenomene discursive de accentuare, ce constau în diverse deplasări sau reluări ale subordonatei. Astfel, unele subiective au topică specifică subiectului gramatical, fiind plasate înaintea verbului (ex. „Deci *cine va ceti și le va crede*, bine va fi, iară *cine nu le va crede*, iară va fi bine; *cine precum îi va fi voia*, așa va face.”, p. 5²), în timp ce altele sunt poziționate după verb (ex. „Așe trebuie și acum *să să afle slugi, să slujască stăpânului și stăpânul să miluiască pre sluga așe*.”, p. 8). În general, inversiunile sunt determinate, ca orice inversiune, de necesități de ordin stilistic și estetic sau de factori morfosintactici, „fenomen cu frecvență ridicată în limba veche” (Zamfir, 2007: 163). Prin urmare, necesitatea de a scoate în evidență acțiunea duce la situarea lor *după* predicatul principal, în cazul subiectivelor conjuncționale, (ex. „Tâmplatu-s-au *de-au găsit câțiva mii de galbeni acolo în mănăstire în Râșca, puși de titori pentru treaba mănăstirei*.”, p. 56), pe când necesitatea de a evidenția *ideea* exprimată în propoziția subiectivă duce la situarea acesteia *înaintea* predicatului regent (ex. „*Care luasă hârtie de șesă galbeni* îi făcè mai bine de o sută.”, p. 43), în cazul subiectivelor pronominale³. Există și situații când se observă în cadrul subiectivelor conjuncționale, în general postpuse, preferința și nu necesitatea antepunerii (ex. „*Cum au mai rămas om trăitor în tine*, de mare mirare este, cu atâtea spurcăciuni de obiceiuri ce să trag până astăzi în tine, Moldova!” p. 56). Un fenomen des întâlnit îl reprezintă reluarea propoziției subordonate subiective printr-un pronume demonstrativ („*Ceie ce⁴ prăda țara mé aceie* pradă și țara voastră.”, p. 15-16) sau prin cuantificatorul *toți* („*Dece cine de pe unde au fostu ș-au audzit*, de pen Țara Ungurească și din Țara Muntenească, *toți* au vinit, făr' cît numai Buhuș au rămas în Țara Muntenească.”, p. 54), cu scopul identificării clare a referentului.

2. Subiectiva pronominală

² Toate exemplele citate în cadrul acestei lucrări au fost preluate din primele 85 de pagini ale operei literare selectate pentru cercetare lingvistică, amintite anterior.

³ Întrucât la baza ideii exprimate de verbul regent stă ideea unei ființe sau a unui lucru, subiectivele pronominale sunt situate, de regulă, în fruntea regentei, ordinea inversă fiind, în general, o variantă stilistică.

⁴ Forma arhaică a pronumelui relativ compus *ceea ce*.

Subiectivele al căror regent este un verb personal sunt exclusiv pronominale. În cazul lor, pronumele introductiv, relativ sau nehotărât, nu este un simplu element de relație, ci are, în calitatea sa de pronume, o funcție sintactică atât în propoziția pe care o introduce, cât și în raport cu verbul regentei⁵. Termenii prin care se introduc subiectivele pronominale întâlnite în cadrul corpusului analizat sunt:

a. cine

Acest cuvânt se întrebuițează numai ca pronume, având întotdeauna sens personal; nu se referă însă la o persoană determinată, ci la toate persoanele care, într-o anumită situație, se comportă la fel. Sensul acestui pronume este, așadar, nedefinit și general (Iordan, 1944: 141) (ex. „Oamenii în târgu în Ieși ardè curțile boierilor și ogrădzile și-a altora, de-au arsu târgul mai giumătate, că nu era cine să aducă lemne.”, p. 54). În limba veche și în literatura cu caracter arhaizant, acest pronume este folosit cu sensul *cei ce, aceia care* (ex. „Dece cine de pe unde au fostu și-au audzit, de pen Țara Ungurească și din Țara Muntenească, toți **au vinit**, făr' cît numai Buhuș au rămas în Țara Muntenească.”, p. 54). Introducând subiective, pronumele *cine* stă în nominativ (ex. „Deci cine va ceti și le va crede, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară va fi bine; cine precum îi va fi voia, așa va face.”, p. 5)⁶.

b. care

Întrucât nu se raportează la un nume pe care să-l determine, în limba veche, *care* se folosește mai ales ca pronume, uneori și ca adjectiv pronominal, cu privire la persoane, și, mai rar, la non-persoane (ex. „Care luasă hârtie de șesă galbeni îi **făcè** mai bine de o sută.”, p. 43), fiind sinonim cu *cine*.

c. oricine

Este întrebuițat exclusiv ca pronume, nedefinit, cu sens personal, atât în limba veche, cât și în cea actuală (ex. „Și viind la Gălați, răpedzit-au cărți în toate părțile, să-ș vie cineș la locurile sale, că de puternica împărăție sânt toți, oricine ce greșală ar hi făcut.”, p. 54)⁷.

Propozițiile subiective pronominale apar construite cu modurile: indicativ (ex. „*Ceie ce prăda țara mé* aceie pradă și țara voastră.”, p. 15-16),

⁵ Pronumele introductiv nu determină un antecedent, ci are valoarea unui pronume nehotărât, general. Din punct de vedere semantic, „indică protagonistul sau pacientul acțiunii ori purtătorul caracteristicii exprimate de predicatul verbal, respectiv nominal din regentă” (Teodorescu, 1972: 92.).

⁶ Autorii GLR arată, însă, că atunci când acest pronume îndeplinește în subiectivă o altă funcție sintactică decât aceea pe care o are în raport cu verbul regentei, el poate sta în genitiv, dativ sau acuzativ (1963: 266).

⁷ Iorgu Iordan include printre elementele introductive ale propoziției subiective și secvențele formate din demonstrativul *cel* și relativul *ce* sau *care*, precum și *tot ce* (1956: 725).

conjunctiv (ex. „[...] de-au arsu târgul mai giumătate, că nu era *cine să aducă lemne*.”, p. 54), condițional-optativ (ex. „să-ș vie cineș la locurile sale, că de puternica împărăție sânt toți, *oricine ce greșală ar hi făcut*.”, p. 54).

Spre deosebire de verbele personale care variază după persoană și număr în raport cu subiectul, verbele impersonale rămân invariabile din ambele puncte de vedere, întrucât subiectul, ca expresie a protagonistului acțiunii în acest caz, nu există.

3. Subiectiva conjuncțională

Un procent semnificativ din numărul subiectivelor conjuncționale îl constituie cele construite cu ajutorul elementelor regente din clasa verbală *dicendi*: („Ilieș-vodă, ficiorul lui Petru-vodă, după ce s-au turcit, **dzic să fie rămas o fată creștină după moartea lui**.”, p. 11; „Și când au purces de la Poartă cu a doa domnie, **dzicū să-l fie învățat turcii** să taie boierii, să-i slăbască.”, p. 12; „**Dzic** atunce *să fie strigat și hoga în clopotniță la Sfete Neculaiu*, ș-au stătut beserica pecetluită pân' la vinirea cu domnia lui Antonie-vodă.”, p. 31; „**Dzic să fie cădzut în robie un ficior a lui Ramadan, dintr-un poghiaz ce au mărșu spre Crâm, mai înainte de oștirea turcilor la Ceahrin, și l-au fostu turcitu.”, p. 35; „**Dzic să-l fie otrăvitū Șerban-vodă**.”, p. 68; „**Dzic să-l fie otrăvitū frațai lui, stolnicul Constantin și spătarul Mihai**, că era un om groaznic: nu veghe nimărui voia.” p. 70; „**Dzic că la acel războiu să fie fostu mai mult izbânda despre partea căzacilor un moldovan, anume Costân, ficiorul Nenului**.”, p. 73; „**Dzic că nice craiul mai n-au fostu având cal să-ncalece**.”, p. 76; „**Dzic că Sobețchi s-au fostu agiunsu cu tătari**, de-au fos'tot una.”, p. 76). Pe lângă clasa verbului *dicendi*, se remarcă și prezența frecventă a altor verbe sau construcții verbale ce funcționează întotdeauna ca elemente regente pentru propoziția subordonată subiectivă conjuncțională:**

- a. **verbul impersonal a trebui**, întâlnit frecvent în limba veche⁸ (ex. „Și aflând tatarul că au fost hatmanul leșescu, să fie dzis tatarul acela că nu trebuiește *să trăiască omul în lume*, dacă nu

⁸ Predicate ca *trebuie (să)*, *se cade (să)*, *se cuvine (să)*, *se întâmplă (să)*, *nu importă (că)* etc. pot fi comparate cu cele de tipul *plouă*, întrucât acțiunea are loc fără ca nimeni și nimic să participe. Caracteristica exprimării impersonale constă tocmai în lipsa unui subiect de la care să plece ideea verbală. Din punctul de vedere al formei și al conținutului, între verbele *trebuie*, *se cade*, *se întâmplă* și cele de tipul *plouă*, *ninge* nu există nicio deosebire. Dar în timp ce propozițiile al căror predicat este un verb din categoria celor ce denumesc fenomene atmosferice sunt propoziții autosemantice, suficiente, propozițiile al căror predicat este *trebuie*, fiind insuficiente, au nevoie de o întregire care să acopere golul existent în jurul lor, întregire realizată printr-o formă verbală la conjunctiv (Teodorescu, 1972: 35). Completarea odată efectuată, între cele două forme verbale se stabilește un raport intim, în cadrul căruia secvența răspunde ca subiect față de verbul regent.

va avè năroc, și să să fie giunghiiat sângur.”⁹ p. 13; „Numai viziriul au grăit împăratului că nu-i bine să-l mazilească pe cale, ca să nu facă sminteală pentru cele ce trebuiescu să grijască: conace, poduri și de alte ce trebuiescu pentru treaba împărăției pân’ la Nistru.”, p. 31; „Ce slujitorii au și-nceput a strâga că altul nu le trebuie să fie domnu, fără cât Dumitrașco beizădè, ficiorul lui Cantemir-vodă.”, p. 82 etc.);

- b. **verbele reflexive impersonale: a se auzi** (ex. „Și așe să aude din oameni vechi și bătrâni, că, câte războaie au bătut, atâte mănăstiri cu biserici au făcut.”, p. 5; „Iacă, în Țara Moldovii să aude că au ieșit leșii.”, p. 47 etc.), **a se vedea** (ex. „Atuncea s-au vădzut că-i mazâl.”, p. 31 etc.), **a se cunoaște** (ex. „Iar când au vinit aice în țară, la domnia lui Ilieș-vodă, numai de abiè s-au fost cunoscut nasul că-i tăiat.”, p. 24; „Pe atâta să cunoștè că n-are acătare minte sau frica lui Dumnedzău.”, p. 52 etc.), **a se întâmpla**¹⁰ (ex. „Deci vizirul îndată au poroncit de l-au făcut surgun, și s-au tâmplat de au murit ficiorul Radului-vodă în surgunie.”, p. 17; „Și tot l-au purtat cu voroave și nu i-au mai dat oaste, până ce i s-au tâmplat de au murit acolo la Moscu.”, p. 21; „Tâmplatu-s-au de-au găsit câțiva mii de galbeni acolo în mănăstire în Râșca, puși de titori pentru treaba mănăstirei.”, p. 56; „Așijdere tâmplatu-s-au și alt grec la mazilia lui Antonie-vodă Rusăt, anume Palaloga, de l-au luat cu pielea gol din feredeu și pre acela, de să pomenește până astăzi.”, p. 61; „Și așe s-au tâmplat într-un poghiaz, de i-au împresurat mulțime de tătari.”, p. 64; „În scurtă vreme să tâmplă de muri sora lui Antohi-vodă, ce-o ținè Mihălachi spătarul, anume Safta, și avu mare jele și păreri de rău după dânsa.”, p. 86; „Și cându s-a tâmpla să margă cembururi tătărăști în sus, om faci și noi știre leșilor să să ferească.”, p. 86 etc.)¹¹;

⁹ Întrebuițarea subiectelor pronomiale personale pe lângă *trebuie* (ex. *eu trebuie să mănânc, tu trebuie să mănânci, el / ea trebuie să mănânce* etc.) sau a desinențelor personale, în special, la persoana a III-a (ex. „[...] nu trebuiește să trăiască omul în lume [...]”, p. 13) nu modifică sensul impersonal al acestui verb.

¹⁰ Se remarcă faptul că toate subordonatele subiective care au ca element regent verbul reflexiv impersonal *a se întâmpla* sunt introduse prin conjucția subordonatoare simplă *de*.

¹¹ În regenta subiectivelor conjucționale funcționează ca predicat și unele forme impersonale ale verbelor personale. Persoana a III-a a verbelor *a zice, a spune*, de exemplu, însoțită de pronumele *se* are valoarea unei persoane generale și nedeterminate, în sensul că *se spune, se zice* exprimă o părere colectivă; persoana (subiectul) care a făcut afirmația respectivă nu poate fi identificată (Teodorescu, 1972: 41). Astfel, ele încetează a fi tranzitive, refuzând prezența unui subiect *personal*, dar admit, în schimb, un complement de agent (autorul real al acțiunii). Sensul acestor construcții (*se spune, se zice, se admite, se presupune, se înțelege, se arată* etc.) este sinonim cu *este zis / spus / cunoscut / arătat* etc.

- c. **expresii verbale impersonale alcătuite din: verbul copulativ a fi + adverb** (ex. „Numai viziriul au grăit împăratului că nu-i bine să-l mazilească pe cale, ca să nu facă sminteală pentru cele ce trebuiescu să grijască: conace, poduri și de alte ce trebuiescu pentru treaba împărăției pân' la Nistru.”, p. 31; „[...] unii din boieri, după ce le-au spus Miron sfatul, dzicè că-i mai bine să lasă turcii, că poate pe dânșii să-i prade leșii țara.”, p. 34; „Dece bine-ar fi, fraților, să nu vă îndesați a pâri domni, că-s stăpâni și pomăzanici a lui Dumnedzău.”, p. 39; „Cel mai bine este să mergem drept pe Oituz, și dacă vom vidè că n-om putè merge la Iași de răul leșilor, noi om lua pe Trotuș în gios și om merge la Focșani.”, p. 47; „Vă știm noi cine sânteți; mai bine să viniți să fimă tot de unii.”, p. 51 etc.), **verbul copulativ a fi + locuțiune adverbială** (ex. „Și nu-i era cu voie să vie împărăția la Camenița, ș-au scris și la Duca-vodă, cât arū putè să puie pedică, arătând că-i prè mare Camenița și n-a putè-o lua.”, p. 30 etc.), **verbe personale folosite ca impersonale**¹² (ex. „Și după acee curund era să-l puie domnu.”, p. 18; „Și era atunce să-l mazilească la Țuțora.”, p. 31; „Ș-au cheltuit mulți bani, și era să și peie.”, p. 31; „Și a doa dzi era să margă și hatmanul, în dzioa de Crăciun, cu ceielalți lipcani întru întimpinarea poghiazului.”; p. 49, „Și numai într-acea dzi să nu să fie tâmpinat cu soltanul, era să prade țara.”; p. 72, „Și era să mazălească și pe Cantemir-vodă.”, p. 81 etc.), **locuțiuni verbale impersonale** (ex. „Și i s-ar fi cădzut pre cale și mai mare cinste să pitreacă, că de la dânsul s-au scornit hârtiile, el le-au scos întâi, de este acel madem bun și până astăzi în Moldova.”, p. 60 etc.)¹³;

Acțiunea din secvența care complinește golul existent în jurul verbelor impersonale este prezentată ca un fapt cunoscut; prin urmare, această secvență, despre care se afirmă sau se neagă ceva prin predicatul regent, îndeplinește funcția unui subiect.

¹² Verbelor personale li se opune un număr redus de verbe, care nu au decât o singură formă flexionară, precum: *plouă, ninge, trebuie, se cuvine, se întâmplă, latră, nechează, înfrunzește* etc. Toate aceste forme verbale indică doar modul și timpul unei acțiuni, nu și existența unui protagonist al ei. În baza acestei caracteristici, aceste verbe sunt denumite uneori *unipersonale*. Consecința acestui fapt, în planul expresiei, este lipsa unui subiect de la care să pornească ideea verbală, mai exact, subiectul ca punct de plecare a acțiunii lipsește (Teodorescu, 1972: 19). Spre deosebire de verbele personale care variază după persoană și număr în raport cu subiectul, verbele impersonale rămân invariabile din ambele puncte de vedere, întrucât subiectul, ca expresie a protagonistului acțiunii în acest caz, nu există.

¹³ Verbele, locuțiunile și expresiile care cer în mod necesar dativul sau acuzativul pronumelui personal: *îmi (îți, îi etc.) place, mă (te, îl etc.) doare, îmi (îți, îi etc.) trece prin gând, mi (ți, i: ex. „[...] i s-ar fi cădzut pre cale [...]”)*, deși nu cunosc nici ele forme diferențiate după persoană, implică totuși ideea de *eu, tu și el*. Persoana este deci indicată la nivelul pronumelui și nu al verbului. Cum, însă, din punct de vedere sintactic pronumele

d. **adverbe predicative**¹⁴ (ex. „**Păcat** c-au perit atâte viteji!”, p. 76)¹⁵.

Verbele și locuțiunile verbale care cer propoziții subiective pot fi la orice diateză: **activă** (ex. „Așe trebuie și acum să să afle slugi, să slujască stăpânului și stăpânul să miluiască pre sluga așe.”, p. 8); **pasivă** (ex. „Iară Miron au răspunsu că nu-i bine să lasă oastea turcească, că este vreme de iarnă [...]”, p. 33); **reflexivă**, cu *se* (*se vede*, *se aude* etc.) (ex. „Că acest om să cunoaște că-i harnic.”, p.18).

Subiectivele de pe lângă verbele, locuțiunile și expresiile discutate anterior se introduc prin conjuncții sau prin adverbe cu valoare conjuncțională. Conjuncțiile cele mai frecvente sunt: *să*, *că* și *de* (cu sensurile *că*, *să* sau *dacă*) (ex. „Așe trebuie și acum să să afle slugi, să slujască stăpânului și stăpânul să miluiască pre sluga așe.”, p. 8; „Iacă, în Țara Moldovii să aude că au ieșit leșii.”, p. 47; „Deci vizirul îndată au poroncit de l-au făcut surgun, și s-au tâmplat de au murit ficiorul Radului-vodă în surgunie.”, p. 17 etc.).

4. Concluzii

Așadar, propozițiile subiective înregistrate în cadrul acestei opere sunt introduse prin: pronume relative și nehotărâte, prin conjuncții și adverbe relative. Subiectivele pronominale sunt introduse prin pronume propriu-zise atestate ca elemente introductive, mai exact, prin pronumele relativ-interogative *cine* și *care*, pronumele relativ compus *ceea ce* și pronumele nehotărât *oricine*.

Subiectivele pronominale ridică unele probleme atât în ceea ce privește formele flexionare ale elementelor introductive, cât și probleme legate de acord și regim față de regentă. Indiferent de posibilitățile flexionare ale pronomelor introductive, majoritatea subiectivelor pronominale prezintă structuri cu formă de singular, în conformitate cu conținutul general exprimat (ex. *Cine precum îi va fi voia, așa va face*, p. 5). Totodată, se remarcă faptul că pronumele invariabile în număr pot apărea construite cu un verb la plural. Acesta este, în special, cazul lui *cine*, apărut adesea în subiective cu verbul la plural (*De ce cine de pe unde au fostu ș-au audzitu ... toți au vinit*, p. 54). Subiectivele pronominale au atât predicatul

care indică persoana nu au în astfel de construcții rol de subiect, ele sunt, ca formă, impersonale.

¹⁴ În cadrul celor 85 de pagini selectate, este înregistrată prezența unui singur adverb predicativ.

¹⁵ Când adverbul sau locuțiunea adverbială sunt izolate prin virgulă de restul propoziției și nu sunt urmate de conjuncția *că*, ele formează o propoziție incidentă. Când, însă, sunt neizolate prin virgulă și neurmte de conjuncția *că*, nu au valoare predicativă, ci sunt circumstanțiale de mod (Bejan, 1996: 241).

lor, cât și al regentei, la persoana a III-a, singular sau plural. În ce privește cazul, toate subiectivele pronominale au pronumele introductiv în nominativ. Un alt fenomen înregistrat este reluarea subiectivei pronominale printr-un subiect în regentă.

Subiectivele conjuncționale sunt introduse prin *că*, *să* și *de* (cu sensul de *să*). Cele introduse prin *de* sunt frecvente când regent este verbul reflexiv impersonal *a se întâmpla*. Subiectivele introduse prin adverbe sunt rare, fiind utilizat doar adverbul *cum*.

Se remarcă și prezența unor subiective introduse în același timp prin pronume relativ și prin conjuncția *să*. Astfel de propoziții sunt de fapt „subiective pronominale construite cu modul conjunctiv, conjuncția *să* având aici funcția de marcă a modului conjunctiv” (Avram, 2007: 225). Dintre acestea se remarcă tipul *cine + să*, cu regentul *a avea* impersonal cu sensul „a exista” și cu *a fi* predicativ cu același sens (...*n-are cine să le stă împotriva...*, p. 68; ...*nu era cine să aducă lemne.*, p. 54).

Elementele regente ale subiectivelor identificate în text sunt: un verb personal (predicat verbal sau nominal); un verb impersonal (unipersonal prin formă și impersonal prin conținut sau formă impersonală a unui verb personal), cele mai frecvente fiind: *a se zice*, *a se întâmpla*, *a se cunoaște*, *a trebui* etc.; expresii impersonale (predicate nominale sau verbale pasive) de tipul: *nu-i bine*, *bine-ar fi* etc. Topica subiectivei nu prezintă deosebiri majore față de limba actuală. Ea este fie antepusă regentei, fie postpusă acesteia. Menționăm, totuși, că subordonata subiectivă are o pondere mai mică decât echivalentul ei în planul propoziției – subiectul.

BIBLIOGRAFIE:

- Avraam, Mioara, Carabulea, Elena, Ciobanu, Fulvia, Rizescu, I., Vasiliu, Laura 2007: *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române.
- Bejan, Dumitru 1996: *Gramatica limbii române. Compendiu*, Cluj, Editura Echinoc.
- Diaconescu, Ion 1995: *Sintaxa limbii române*, București, Editura Enciclopedică.
- GLR 1954 / 1963: *Gramatica limbii române*, ed. I și a II-a, București.
- Iordan, Iorgu 1944: *Stilistica limbii române*, București.
- Iordan, Iorgu 1956: *Limba română contemporană*, București, Editura Ministerului Învățământului.
- Iordan, Iorgu 1975: *Stilistica limbii române. Ediție definitivă*, București, Editura Științifică.
- Nagy, Rodica 2005: *Sintaxa limbii române actuale: unități raporturi și funcții*, Iași, Editura Institutul European.

- Pană Dindelegan, Gabriela 2016: *The Syntax of Old Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
- Teodorescu, Ecaterina 1972: *Propoziția subiectivă*, București, Editura Științifică.
- Todi, Aida 2001: *Elemente de sintaxă românească veche*, București, Editura Paralela 45.
- Zamfir, Dana-Mihaela 2007: *Morfologia verbului în daco-româna veche (Secolele al XVI-lea – al XVII-lea, Partea a II-a*, București, Editura Academiei Române.

SURSE:

- Neculce, Ion 1976: *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura Albatros.